

autor představuje možné směry vývoje soudobého sportu. I tady proti sobě stojí profesionální sport a sporty malé, alternativní. Na rozdíl od většiny předchozího textu, v této kapitole se jedná převážně o vlastní, poučené úvahy autora.

Aleš Sekot připravil české sociologii sportu dárek v podobě této publikace. Bohužel, a neberme to jako nevděk obdarovaných, lze na něm nalézt i stinné stránky, hodné negativní kritiky. Překlepy v jakémkoliv knize čtenáře mrzí. Zde však o to víc, že jich není málo a často se jedná o chyby v cizích jménech, které do problematiky méně zasvěcený čtenář nemusí odhalit. Například jméno kontroverzního vítěze Tour de France 2006 Floyda Landise jistě nezní France Landis (s. 139), stejně jako známý sportovní sociolog Joseph Maguire se nejmenuje Magiure nebo Magiuree (s. 210 a 341). Samozřejmě, zde je na vině spíše vydavatelství, což se dá, ovšem již s větší opatrností, říci i o chybně uvedených citacích, kdy v textu se odkazuje na seznam literatury chybným datem u jména autora (např. s. 239: Giddens, 1999). Co však mnohého zájemce o tuto monografii může zarazit podstatně více a co již padá jednoznačně na hlavu autora, je občasně užití nestandardních termínů. Výraz „teens“ (s. 93), ač nepřilíš líbivý, lze odpustit, ovšem u užití spojení „práva barevných“ (s. 8) je třeba se zastavit a důrazně se ptát: Je právě tento výraz nutný?

Přes uvedené výtky bylo této monografii v rámci českého prostředí třeba. Lze ji doporučit všem zájemcům o tuto, v české sociologii obzvlášť, stále spíše opomíjenou oblast, kteří buď nemají přístup k anglicky psaným textům, nebo mají zájem o spojení teorie s českými studiemi a praxí. Nenahradí odborné texty zacílené na konkrétní problematiku a ani my, čtenáři, ani autor sám to od ní nečekají. Máme tu však velmi kvalitní úvod a přehled současné sociologie sportu – a to je to, nač jsme v této disciplíně tak dlouho čekali.

Arnošt Svoboda

Nancy T. Ammerman (ed.): *Everyday Religion. Observing Modern Religious Lives* Oxford, New York, Oxford University Press 2007, 243 s.

Může to znít jako zaseknutá gramofonová deska, upozorňují-li na stránkách tohoto časopisu opět na bezmála půlstoletí starou myšlenku Thomase Luckmanna, že církevně organizované náboženství tvoří jen jednu, a to nikoli nejvýznamnější, složku moderní religiozity. Je to však spíše výraz radosti, že ji sociologové náboženství konečně začali brát vážně a od konce devadesátých let minulého století se hojněji objevují studie zaměřené na náboženskou praxi, každodenní (náboženský) život a prožitky běžných věřících, nebo těch, již by si nejraději „chtěli farářovat sami“, jak to v jednom románu charakterizoval Robert Merle. Mezi nejdůležitější příklady týkající se severoamerického prostředí patří sborník *God in the Details* (eds. E. M. Mazur, K. McCarthy; New York: Routledge 2001) a soubor esejů Davida Chidestera, který se původně měl jmenovat „Holy Shit“ (*Authentic Fakes*. Berkeley: University of California Press 2005), zatímco evropské sociologové náboženství vsadili buď na výzkum alternativních spirituálních forem (P. Heelas, L. Woodhead et al. *The Spiritual Revolution*. Malden, Oxford: Blackwell 2005), nebo na aktuální „převyprávění“ klasických témat sociologie náboženství (S. Hunt. *Religion and Everyday Life*. London, New York: Routledge 2005); obě posledně uvedené práce ostatně byly v *Sociologickém časopise / CSR* recenzovány. Do této – naprosto oprávněné a živé – také de-etnocentrické disciplíny – vlny zájmu o ty stránky náboženského života, které byly dlouho odbývány jako „lidové“, „upadlé“ nebo „pověrečné“, plně zapadá i nový americký sborník, na kterém se kromě editorky podílelo dvanáct významných současných badatelů, nepočítáme-li předmluvu nestora Petera L. Bergera. Autoři jako Grace Davie, Peggy Levitt, Meredith McGuire či Enzo Pace a další představují

skutečně hvězdná jména současné sociologie náboženství, byť mezi nimi chybí (mizející) představitelé sekularizačních přístupů a (ve Spojených státech) stále dominantní teoretikové racionální volby. Nepřekvapuje to vzhledem k tomu, že knihu lze chápat také jako empirickou kritiku jejich práce, což je jejím velkým přínosem, stejně jako rozšíření perspektivy na oba břehy Atlantického oceánu.

Z již uvedeného ale vyplývají také znatelné nedostatky. Když se velcí badatelé – o těch „menších“ raději nemluvit – sejdou, aby vydali sborník, je to obvykle důsledkem toho, že si netroufají na sepsání samostatných monografií k významnému tématu, jehož se nechtějí vzdát. Často přitom opakují to, co již napsali jinde, doplněné o povinných „5–10 % novinek“ – příkladem mohou být studie G. Davie o zástupné funkci církví i pro ty, již se nepovažují za jejich členy a neparticipují na církevním provozu, nebo M. McGuire o významu materiálních a „tělních“ praktik v současné religiozitě. Sborníky si nadto nemohou klást nárok na vyčerpávající zpracování tématu, jež alespoň očekáváme v případě monografií, a tuto „absenci úplnosti“, bytší jednostranné, se nepodařilo zastít ani editorské práci N. Ammerman. Vyčnívá tím víc, čím rozsáhlejší pole moderních západních religiozit – plurál je záměrný a trvají na něm i autoři recenzované práce – se do svazku podařilo zahrnout. Je sice pěkné, střídají-li se před čtenářem obrazy švédské a americké mládeže, italských a španělských katolíků, nesynagogálních židů a křesťanských fundamentalistů, imigrantů do Spojených států i těch, již jejich hranice nikdy neopustili, tato mnohost a různost nicméně vybízí k otázkám, proč nebyly vybrány také jiné skupiny a náboženské organizace odmítající jednotlivci? Jak reprezentativní jsou zahrnuté *case studies* a můžeme-li na jejich základě vypovídat o různých formách současné ne/náboženskosti jako celku?

Závažnost těchto otázek nadto podtrhuje zvolená metodologie. S výjimkou brit-

ské G. Davie, která „tradičně“ interpretuje především EVS, všichni autoři přispěli případovými studii. P. Berger jejich pozici hájí a ukazuje neadekvátnost „sociologie farnosti“ i kvantitativních výzkumů, pokud jde o poznání dnešní každodenní zbožnosti (s. v–vi), můžeme však bez dalšího přijmout výsledky této kritiky, budou-li se objevovat *jen* kvalitativní studie, vycházející třeba z analýzy dvaceti interview? Není to trochu málo (čímž nemyslím počet respondentů)? A nemohou se stoupenci racionální (náboženské) volby jen smát, vytýká-li jim na tomto základě N. Ammerman redukcionismus jejich ekonomistických modelů (s. 224, 227), když alespoň ve Spojených státech a přinejmenším na první pohled „fungují“? Závažnost těchto *metodologických* otázek ostatně rozhodně nekončí ve sféře sociologie náboženství, ale týká se jakékoli současné sociologie. Než i v případě jednostranných a disparátních sborníků, které *de natura rerum* marně usilují o „obecnost“, dlužno spíše ocenit to, co v nich je, místo lamentace nad tím, co všechno chybí.

Pět kapitol první části upozorňuje na skutečnost, že i když klesá význam etablovaných církví, stále tu jsou a hrají podstatnou roli i pro nečleny. Kromě již zmiňovaného příspěvku G. Davie sem patří argumentace E. Pace o „mobilní tradici“ evropského pokoncilního katolicismu, vědomí – a privatizované konstrukce – židovských kořenů mezi americkými nesynagogálními židy (L. Davidman), akceptace mediálních – tedy „dvakrát transformovaných“ – náboženských obrazů americkou necírkevní mládeží (L. S. Clark) a studie o negativní „historické zátěži“ všeho, co je označováno jako náboženské, v internetových diskusích švédské mládeže (M. Lövheim). V západní Evropě mnohem více než ve Spojených státech platí, že „náboženství“ má „špatný zvuk“, i když se s podobnými postoji setkáme na obou březích Atlantiku, to však neznamená absenci nových religijních/spirituálních forem necírkevní

povahy ani – což je ještě významnější – úplný nezáměr o církve. Ty mohou sloužit jako „generátory“ identity a hodnot, čímž daleko přesahují vlastní hranice. Jedním z výrazů této skutečnosti je podle Davie kritičtější postoj vůči církevním prohrškům v morální i dalších oblastech, s nímž se setkáváme i ve vysoce dezeklesializované české společnosti.

Druhá část knihy má v názvu náboženství „out of place“ a autoři se v ní věnují překračování hranic, které v rámci (moderního) *common sense* považujeme za obvyklé, většinou velice nesprávně – národních států, institučních sfér i genderových rolí. Peggy Levitt, která ve stejném roce vydala významnou práci *God Needs No Passport* (New York, London: New Press 2007), upozorňuje na obrovský nárůst významu transnacionálních vazeb, jejichž poutem je právě náboženství a které vedou k religijním změnám v hostitelských společnostech – nejen k rozšiřování spektra náboženských skupin, ale především k vnitřním proměnám etablovaných církví. Jednu z amerických *cultural wars*, diskusi o legalitě umělého přerušení těhotenství, zkoumal Ziad Mudson prostřednictvím pohřbů nenarozených dětí, které jsou zároveň náboženským i politickým aktem, a jsou tudíž příkladem prolnutí obou v postosvícenských společnostech oddělených sfér, zatímco Paul Lichterman se zaměřil na ne/náboženský charakter sociální pomoci a dospěl k závěru, že ve Spojených státech jsou úspěšnější ty formy občanské společnosti, které se hlásí ke své religiozitě. K tomu snad lze dodat, že v západní Evropě by to zřejmě bylo právě naopak. Patrně nejzajímavějším příspěvkem však je kapitola Johna P. Bartowského věnovaná genderovým rolím v americkém evangelikálním křesťanství. Přestože se tyto skupiny hlásí k „tradičnímu“ modelu křesťanské rodiny s výraznou mužskou dominancí, Bartowski ukazuje, že „tradiční genderové ideologie mohou v evangelikálních domácnostech často vést k progresivním praktikám“ (s. 163).

Genderové role mohou být v rodinách fundamentalistů mnohem vyrovnanější než v případě sekulární společnosti, ať už zde figuruje model muže jako „služebníka-vůdce“ nebo „kněze rodiny“, takže při posuzování genderové variability současných náboženských forem rozhodně nemůžeme zůstat na klasickém pavlovském konceptu „mysogynního křesťanství“. *Religion matters*, ale ne vždy tak, jak bychom předpokládali.

Poslední část *Každodenního náboženství* obsahuje vedle závěrečného shrnutí z pera editorky příspěvky K. Besecke, M. McGuire a C. J. Bender. První z nich se zaměřuje na ne-nevýznamné hnutí „reflexivní spirituality“ – aktéři hovoří o „ne-fundamentalistickém křesťanství“, které představuje opět rostoucí výhonek liberální teologie a ve Spojených státech začíná tvořit hráz evangelikálnímu biblicismu, jehož členská základna stagnuje. Zatímco toto zjištění (implicitně) zneplatňuje Starkovu a Finkovu tezi o budoucnosti striktních denominací, evropská realita je ovšem odlišná – jako by v tomto jediném případě měli teoretické racionální volby pravdu, že křesťanství bude buď evangelikální, nebo nebude vůbec. Není to však celá pravda, protože vedle pentekostálních a charismatických skupin, což jsou jediné alespoň trochu rostoucí církve v Evropě, a nad ně dochází k rozšiřování necírkevní spirituality, plnící tytéž funkce a shromažďující podobné jedince jako liberální náboženské skupiny v USA. Příspěvek Meredith McGuire sice byl již zmíněn, sluší se však dále uvést, že autorka jednak přesně označila protestantské kořeny (většiny) moderní sociologie náboženství, které vedly k nesprávnému přehlížení *embodied practices*, a zadruhé ke známým příkladům materializované každodenní religiozity – jako je příprava jídla, léčitelské praktiky, sexualita či ekonomické zájmy – přidala určité typy zahradičení a terapeutických tanců. Přitom si však dokázala udržet odstup od „příliš“ funkcionálních definic religiozity, které by

za ni považovaly všechno od fotbalu po etnické vědomí, na jejichž nebezpečí upozornila Ammerman (s. 234). Text C. J. Bender je významný hlavně tím, že upomíná na sociologii (znovu)objevenou rovinu náboženské zkušenosti.

Přes všechny nedostatky, které recenzovaný sborník má a *musí* mít, představuje významný přínos pro porozumění současným náboženským formám přítomným v evropských a severoamerických společnostech. V nebyvalé šíři rozkrývá pluralitu náboženskostí, jichž jsme svědky – často nedostatečně informovanými a na základě „předvědní“ mylně usuzujícími – a především zpochybňuje řadu interpretačních klišé, které ze zvyku nebo z pohodlnosti leckdy uplatňujeme. Některá již byla zmíněna – například to o pevnosti nejrůznějších hranic –, dále lze uvést diafragmatický předěl mezi askribovanými a získanými vlastnostmi, na nějž upozornila L. Davidman, mnohem menší „svobodu“ internetové komunikace, která navíc často vede spíše k názorové polarizaci než skutečnému dialogu, a v neposlední řadě lkaní nad nerovným zastoupením žen ve vědě. Autoři a autorky třinácti popisovaných kapitol tuto poslední věc netematizují, protože je pro ně samozřejmá, čtenář si však nemůže nepovšimnout výrazného autorského zastoupení žen, stejně jako jejich průniku mezi „sociologickou elitou“ obecně. Z toho se můžeme radovat, zvláště když na ně „nezbývají“ jenom genderová témata, kterým jako by se nikdo jiný nechtěl – nebo nemohl – věnovat. S povděkem můžeme konečně kvitovat také (už docela dávno) etablování kvalitativních metod v sociologii náboženství, pokud se „s vaničkou nevylévá i dítě“, abychom kvůli nim neodmítli nezpochybnitelný přínos kvantitativních výzkumů (často umožňujících i mezinárodní komparaci) nebo dalších teoreticky a metodicky odlišných přístupů.

Zdeněk R. Nešpor

Sanford F. Schram, Brian Caterino
(eds.): *Making Political Science Matter. Debating Knowledge, Research, and Method*

New York, New York University Press
2006, 304 s.

Diskuse o Flyvbjergově „fronetické“ sociální vědě pokračuje

K nejvýraznějším charakteristickým rozdílům mezi obvyklými studijními programy sociologie a politické vědy patří, že studenti politikologie mají zřetelně systematictější přípravu v disciplíně „dějin politického myšlení“, jejímž smyslem je přiblížit jim aspoň ta nejdůležitější díla především západní politické tradice od antiky do současnosti. I když opravdu důkladné studium problematiky má smysl pouze u budoucích specialistů na politické myšlení a politickou filozofii, znalost základních textů této tradice přichází nanejvýš vhod při četbě většiny soudobých teoretických a obecně metodologických prací z jakékoli sociální vědy. Příkladem, který to potvrzuje v poslední době snad nejzřetelněji, je diskuse, kterou vyvolala publikace knihy dánského profesora plánování na Univerzitě v Aalborgu Benta Flyvbjerga *Making Social Science Matter* v roce 2001 (Cambridge: Cambridge University Press). Flyvbjerg v této svižně a se zápalem napsané programové knize vyzývá sociální vědce všech disciplín, aby přestali napodobovat exaktní přírodní vědy, neusilovali o metodologicky propracované, ale jinak sterilní poznání a naopak se více věnovali specificky společenskovědnímu typu výzkumu, který řeší reálné sociální problémy a usiluje o zlepšení podmínek společenského života. Flyvbjergovi se dostalo podpory od některých předních společenských vědců současnosti, jako například od Pierra Bourdieu a nebo Stevena Lukese, ale jako každý reformní manifest vzbudila i jeho publikace také silně kritické reakce. Spřízněné i odmítavé hlasy zazněly nejprve na stránkách různých